

LEIDA LINKBERG

**MÄRT LAARMANI
EKSLIBRISTEST**

PAUL AMBUR

MÄRT LAARMANI
EKSLIIBRISTEST

T A R T U — 1 9 4 4

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

2 104436x

Keeleline korrektor: M. Kindlam.

Käesolev teos on trükitud endise o/ü. K. Mattieseni trükikojas Tartus 1944. aastal.
Kõik ekliibrised on toodud loomulikus suuruses. Ekliibrised peale lk. 14/15, lk. 23 ja
lk. 57 on trükitud originaal-puugravüüridena.

Märt Laarman on kahtlemata kunstnikke, kes rohkesti on pühendanud tähelepanu kaunile raamatule ja selle kujundamisele. Ainsana meil on tema loonud terveni puulõikes raamatuid, milles nii illustratsioonid kui ka šrift on kunstniku kujundatud ja tekst sisu ning meeoluga kooskõlastatud, nagu näiteks Marie Underi luuletuse „K ä i k t u u l t e s s e“, vanaaegse „P i k s e p a l v e 1644“ jt. puhul. Märt Laarmanis on ühendatud kunstnik ja suur raamatusõber, sest on ta ju kodanlikus elus gümnaasiumi eesti keele, mitte joonistuse õpetaja.

Märt Laarman on meil olnud üheks viljakamaks kunstikirjanikuks. Tema sulest on ilmunud rida kunstnikke ja kunstiküsimusi käsitlevaid teoseid, nagu „T i z i a n“ (1926), „R e m b r a n d t“ (1926), „P u u l õ i g e“ (1927). Ta on olnud meie kunstiajakirja „Taie“ ja kunstnikkude kutseühingute aastaraamatute ning albumite toimetajaks-organiseerijaks, rohketes raamatute illustreerijaks ja kunstiliseks kujundajaks.

Ka raamatuviida vastu on Märt Laarman varakult erilist huvi tundnud. On ju eksliibris üks osa kaunist raamatust. Oma esimese raamatuviida loob ta koolipoisina 1914. aastal. See on paljundatud šapirograafil ja vastab täielikult ajajärgu maitsele. Sellel on kujutatud tavalised eksliibrise elemendid, avatud raamat, küünal, öökull ja särav päike. Samuti koosneb ka ta järgmine, 1915. aastal loodud enda eksliibris tavalistest elementidest, kuid sellel on märgitud värvipoti ja pintslite esiplaanile asetamisega omaniku kunstilist erihuvi.

Samuti on ka ta 1921. aastal loodud linoollõikeline eksliibris teemal „surm ja mina“ ekspressionistliku moevoolu sünnitus ning sellel on vähe ühist Märta Laarmani nende eksliibristega, mis on valminud hiljem, kui ta alates 1934. aastast oma eksliibriste loomingut laiendas endalt ka juba sõpradele.

Et Märta Laarmanis on ühendatud kunstnik raamatuseb- raga, siis on ta temalt endalt saadud andmetel varasemas eas loonud iseenele rohkesti eksliibriseid eri teoste tarvis. Edasi arenedes on aga kunstnik mitmed nendest hiljem jälle raamatust välja kratsinud ja uutega asendanud. Nii on mõningad tema varasemad eksliibrised täielikult hävinud ja kaduma läinud.

Õnneks on aga säilinud üks eksemplar tema esimesest eksliibriseist aastast 1914, mille järgi tuleb teda arvata meie esimeste eksliibriste loojate kunstnikkude hulka.

Olemasolevatel andmetel on ta loomingust seni säilinud ligi poolsada raamatuviita, enamikus puulõike- ja puugravüüri- tehnikas. Nendest on ta teinud osa kolmes mapis kättesaadavaks ka kunstisõpradele.

Märta Laarman on sündinud 22. II 1896. aastal Viljandi- maal Õisu mõisas. Kunstilise hariduse on ta omandanud peami- selt iseõppimise teel. Ta on olnud meie modernsete kunstnik- kude juhiks ja harrastanud oma loomingus kubismi. See asja- olu on vajutanud pitseri ka enamikule tema loodud eksliib- ristele.

Märta Laarmani loodud raamatuviitade jämedajoonelisuus pole seega tingitud mitte autori tehnilisest vilumatusest ega materjali puudulikust valitsemisest, vaid kunstilisest tõekspida- misest, mis näeb ja otsib ilu teissuguse silmaga, valab seda eri- sugusesse vormi ning annab edasi teiste vahenditega, kui on harjunud nägema tavaline kodanik.

Et Märt Laarman materjali — puud — väga hästi valitseb, seda tõendavad mitmed tema loodud eksliibrised. Näitena võiks mainida ühte kunstniku enda raamatuviita, millele ta on lõiganud näpupälje, või Ene Liivandi eksliibrist, millel puhaste ja sujuvate joontega on kujundatud naise nägu, või Jaan Kännu raamatuviita, kus nii inimene, loomad kui ka taimed on edasi antud väga realistlikult ja elavalt. Parimaks näiteks ja tõendiks on aga Helene Purde raamatuviit, mis oma gravüürjoonte peenuse ja paindlikkusega on otse meisterlik ning raske pätkel trükkalitele, et seda edasi anda küllalt puhtalt ja selgelt.

Kunstiline töökspidamine on väga sügavad jäljed jätnud ka Märt Laarmani raamatuviitade motiivide valikusse. Me koh-tame seal sageli puhtkonstruktiivseid elemente, mis annavad võimaluse aine kubistlikuks käsitluseks ning esitamiseks geometriliste kujundite abil. Näitena võiks siin mainida Henrik Olvi, Eduard Nipmani ja A. Laarmani eksliibrist.

Henrik Olvi kaks eksliibrist, üks puulõikes, teine klišeetehnikas, on kujundatud kolmnurkadest, nelinurkadest, koonustest ja silindritest. Eriti on see maksev puulõikelise raamatuviida kohta, millele on koondatud peaaegu kõik vana-Tallinna tornid Oleviste torniga keskel. Klišeetehnikas valmistatud eksliibris, kuigi kavandlik visand, mis kogemata on libisenud kunstniku käest avalikkuse ette, on reaalsem ja esitab Oleviste kirikuga esiplaanil Tallinna vanalinna katusterägastikku, millest väljaspool raami veel püramiid ja sfinks.

Vana-Tallinn oma keskaegsete tornide, katuste ja müüridega on pakkunud kubistlikule kunstnikule sügavaid elamusi kunstiliseks loominguks, mis omal ajal arvustuse poolt arvati meie moodsa kunsti paremate saavutuste hulka, nagu „Oleviste ja Niguliste“ jt. Henrik Olvi eksliibris on saanud sellest suurest elamusest endale osakese kunstilist loominguhõngu.

Matemaatik Eduard Nipmani eksliibrisel on esiplaanil püramiid, mille tagant paistavad nii meri kui ka õhulained. Kahtlemata on siin väga lihtsate vahenditega suudetud edasi anda raamatuviida omaniku elukutset ja harrastusala, kuid saavutatud siiski kunstiline elamus ning puhtkubistliku vormi-ilu taotluse täius.

A. Laarmani eksliibrisel on aga konstruktivistlikkude vahenditega suudetud rakendada äärmiselt suurt fantaasiat ja edasi anda inimese igatsuste maailma. Ruutudest koosneval pinnal seisab inimene. Tema ees mustas õhus on üksiku purjega igatsustelaev. Samalt ruutudega pinnalt viib nelinurkadest koosnev redel täiskuu kettale.

Need kolm eksliibrist on Märt Laarmani kunstniku-vaimulaadile väga mitmeti omased. Ta on suutnud neis näidata, et konstruktivistlikult võib väga hästi tabada ning edasi anda eksliibrise omaniku nime sümboolikat (H. Olvi), elukutset ja harrastusalasid (E. Nipman) ning unistuste ja igatsuste maailma (A. Laarman).

Võib märkida, et Märt Laarman oma eksliibriste motiivistikku on siiski kõige rohkem sidunud raamatuviida omaniku nimega. Nii on juba eespoolmainitud Henrik Olvi viidud seosesse Oleviste kirikuga, Alfred Luige eksliibrise ülaosas ujub luik, Boris Lindebergi eksliibrisel figureerib suur pärn, Ell Jõe eksliibrisel seisab alasti tütarlaps avatud raamatuga üle põlve ulatavas voolavas vees, Ingel Kase raamatuviidal loeb ingel raamatut, Jaan Kännu eksliibrisel on esiplaanil känd, Andres Kimmeli raamatuviidal hobune (kimmel), Artur Koskeli eksliibrisel suundub koskel veepõhja jne. Õige täpse tõlgenduse on saanud Pajuvälja Penno nimi. Sellel on kujutatud esiplaanil suur võsudega pajutüvi, mille najal monogrammiga kilp ja

taga avarad väljad põllupeenardega. Seevastu on aga raske öelda, kas Jaan Rummo raamatuviidal on keskel päike kolme kiirtevihuga või rumm kodaratega.

Kunstniku viimasest loomingust, mis rajatud raamatuviida omaniku nime illustreerimisele, on kahtlemata huvitavamad mainitud Jaan Kännu ja Artur Koskeli, samuti ka Helmi Kivisepa eksliibris.

Jaan Kännul on asetatud kindlalt esiplaanile känd noore võrsega kõrval. Selle tugeva nimesümboli tagant paistavad lehmade, lüpsja ja piimanõu kaudu ka raamatuviida omaniku tugevad karjamajanduslikud huvid.

Artur Koskeli raamatuviidal püüab sukeldunud koskel veekogu põhjast avatud raamatult hiilgavat kalliskivi. Siin on nime kõrval samuti tähelepanu juhitud eksliibrise omaniku harrastusaladele.

Helmi Kivisepa raamatuviidal on kujutatud väikeste kivide keskel suurem kivi, millele on asetatud raamat. Raamatule on paigutatud väiksem kivi ning sellele linnuke — kivitäks. Niisiis mitmekordne nimetüve rõhutamine täiesti realistlikus käsitluses.

Huvitava nimesümboli sissepõimimise näitena mainigem veel Ants Reimani raamatuviita. Sellel on kujutatud valge purjekas üksiku sõitjaga vahusel merel. Ees paremal on aga meremärk, mida F. J. Wiedemanni eesti-saksa sõnaraamatus tuntakse „reimani“ nime all. Siin on tegu varjatud nimesümboliga, mida tavaline võhiklik eksliibrise vaataja ei teagi tähele panna.

Võiksime öelda, et omaniku nime sümboolikast tuletatud eksliibrise motiivid on Märt Laarmanil hästi leitud ja suure selguse ning kunstilise terviklusega kujundatud. Nendes ei tundu midagi otsitut, nippe-näppeliselt logisevat ega kistult

kokkutraageldatut. Õeldu on maksev nii tema varasema kui eriti just hilisema loomingu kohta, milles ainekäsitus on muutunud märgatavalt realistlikumaks.

Märt Laarman kasutab ka raamatuviida omaniku elukutset tuletatud motiive. Siin tuleks esijoones mainida kaht kunstniku enda eksliibrist, millel ametitunnusena mõlemail esineb uurits. Alfred Luige eksliibrisel märgib Ω omaniku matemaatika-elukutset.

Omaniku elukutset on kõige selgemini rõhutatud kunstnik Roman Nymani eksliibristel. Nendel mõlemail, nii puulõikel kui ka klišeel, mis kavandliku visandina kunstniku tahtmata on pääsenud avalikkuse ette, on kujutatud kauni künkliku maastiku esiplaanil kunstnikku maalimas molbertil asuvale lõuendile. See eksliibrise omaniku elukutselise tegevuse pildistus on aga kunstniku poolt antud sügava elamusega jõulises vormis.

Tugevalt on omaniku elukutset rõhutatud ka Adolf Viita eksliibrisel. Sellel on esiplaanil alasi, vasar ja hammasratas ning keskel sõõris välku püüdev valges rüüs naine. Võiks oletada, et selles sügavalt sümboolses ja idealistlikus eksliibrises Märt Laarman on kasutanud meie rahva muinasusu sugemeid, mis lubas inimest astuda ühendusse üleloomulikkude jõududega alles siis, kui ta oma asukohale vastavad kaitseringid oli ümber tõmmanud.

Elukutse ja huvialade sugemete rõhutamine on tugev ka Karl Laueri eksliibrisel, millel on kujutatud esiplaanil mere-rannal ümberläänud tünn, millest välja langevad raamatud. Tagaplaanil paistab täies purjes eemalduv kahemastiline laev. Kõigiti sobiv ning õnnestunud raamatuviit raamatukaupluse juhile.

Märt Laarmani üldmotiivididel loodud raamatuviidad on sügavamõttelised ning annavad võimaluse nende mitmekesi-

seks tõlgendamiseks. Näiteks võiksime mainida Peeter Salaku, V. Saagi, Kustas Silla, Ene Liivandi, Jaan Tarna, Helene Purde ja Hans Treumanni eksliibrist, mis kõik on omaette kunstiteosed ning kajastavad nende looja kunstniku arenemist ja kunstiliste töekspidamiste kujunemist, samuti ka tehniliste võimete valmimist.

Peeter Salakul idaneb seeme kuupaistel mustas nelinurgas, V. Saagil on mustas sõõris suur valge S-täht, kuna sõõrist väljaspool asuvad nelinurgas tähed S L P T. Kustas Silla eksliibrisel on runokirjad kivisse raiutud, Ene Liivandil on raamat suletud suure tabalukuga, Jaan Tarnal on kujutatud loorberpärjatud Dante profiil, Helene Purdel avatud tiibadega luik ja Hans Treumanni eksliibrisel, mis valmistatud eriliselt teose „Vana Tallinn“ jaoks, vana-Tallinna siluett, mida näitab Pierrot eesriiet kõrvale tõmmates.

Nendes raamatuviitades on kahtlemata idee ühendatud konstruktivistliku ja kubistliku pinnaplaneerimisega, sügav mõte vormi-iluga. Tehniline väljatöötus ja viimistlus on jäetud sageli tagaplaanile. Autor on olnud haaratud ideest tervikuna, mitte selle viimistluse üksikutest detailidest.

Et Märt Laarman suudab luua ka fantastilisi ja lüürilisi raamatuviitu, seda tõendavad Maia Porki, Ao Laarmani ja Jaak Laarmani eksliibrised. Esimesel on keskosas avatud õiekarikas, millega seltsivad veel pääsuke ja liblikas eksliibrise ülaosas. Teine kujutab maas lamavat kannelt, millele paistab päike. Õhus hõljuvad üksikud noodid ning õiel istub lind. Kolmandal seisab noormees kuusirbi serval ja vaatab pikksilmaga Saturni. Suuremat irdumist maast ja siirdumist kosmilisse igatsuste ning unistuste valda võib vaevalt soovida, kui seda on edasi antud viimasel eksliibrisel.

Peale eelmaintute on M. Laarmanil veel mitmeid õnnestunud raamatuviitu, milles ta on saavutanud sisu ja vormi kokkukõla. Mainida võiks näiteks kunstniku enda eksliibrist, millel naise kuju meenutava puu all istub raamatut lugev mees, siis Emmi Rommani eksliibrist, millel on kujutatud vett purskav vaal, klassilisel motiivil, raamatulehest väljatuleva Apolloni kujuga N. ja A. Tensoni raamatuviita, rõuguna asetatud raamatuga Hans Klause eksliibrist jt.

Nähtavasti teadlikult pole autor ühessegi eksliibrisesse lõiganud oma signatuuri. Kõik tema hilisemal perioodil loodud raamatuviidad kannavad niivõrd tugevalt oma motiivis-idees ja selle teostamise tehnikas looja vaimset pitsert, et nende autorit tunneb iga vähegi asjatundja ilma signatuuritagi.

Märt Laarmani kunstnikuisiksus on sedavõrd tugev, kindlailmeline ja kujunenud, et kõik tema eri aegadel (välja arvatud esimesed) toodetud raamatuviidad on vormilt ühtlased. Märkida võib ainult seda, et klišeetehnikas valmistatud eksliibrised ja hilisemad puugravüürid on peenemalt välja töötatud kui varasemad puulõiked ja -gravüürid. Ühtlasi tuleb märkida, et Märt Laarman, kes eesti keeles on avaldanud esimese teoreetilise teose puulõikest, on teadlikult viljelnud nii puulõiget piki puusse kui ka puugravüüri püstpuusse.

Kui lõpuks puudutada veel Märt Laarmani eksliibriste meeldimise küsimust, siis peab märkima, et modernse hingelaadiga isikule on need vägagi vastuvõetavad. Vanamoelise hingelaadiga isik võib aga nende üle mõistmatuses õlgu kehitada. See asjaolu ei vähenda aga sugugi Märt Laarmani eksliibriste kunstilist väärtust, nende terviklust ja tabavust.

Märt Laarman on väga tugeva omapärase palgega raamatuviitade viljeleja. Ta on niisama omapärane ja hinnatav kuju

eksliibriste loojate hulgas kui meie üldises kunstielus. Ilma tema eksliibristeteta oleks üldmulje meie raamatuviitadest palju üksluisem ja ilmetum.

Järk-järgult arenedes vabaneb ta ikka ja enam moevoolude teenimisest ning kujuneb küpseks võimeliseks loojaks, kes valitseb ainet ja materjali, ideed ja vormi, kompositsiooni ning tehnikat. Ta saab kunstiliseks isiksuseks, kes loob ja kujundab oma mina järgi. Tema loodud eksliibrised on pisigraafilised kunstiteosed, milles kajastub peatükk meie moodsa kunsti arenguteed. Need pole tavaline tarbegraafika, millisena tükitakse tihti eksliibriseid käsitlema. Oma püsival arenguteel tõuseb Märt Laarman pidevalt märke ja eksliibrisesõbrad võivad temalt loota veel palju kõrge kunstiväärtusega loomingut.

MÄRT LAARMANI LOODUD EKSLIBRISTE NIMESTIK

JÕGI, ELL. 39 × 70. Puugravüür. 1940. Trükitud mustaga helekreemile paberile.

Kujutab üle põlvede vees seisvat pikajuukselist alasti tütarlast lugemas raamatut.

KASK, INGEL. 38 × 79. Puugravüür. 1940. Trükitud mustaga valgele paberile.

Kujutab raamatut lugevat inglit ning selle selja taga põlevat küünalt.

KIMMEL, ANDRES. 48 × 72. Puugravüür. 1942. Trükitud mustaga valgele paberile.

Kujutab esiplaanil rohtu söövat hobust, kelle taga püsti kolm dooria sammast.

KIVISEPP, HELMI. 50 × 73. Puugravüür. 1942. Trükitud mustaga valgele paberile.

Kujutab maastikus suurt kivi, millel raamat. Raamatul väiksem kivi, millel istub lind. Alumises servas omaniku nime all „ANNO DOMINI 1942“.

KLAUS, HANS. 32 × 44. Kliše. 1936? Trükitud mustaga kreemile paberile.

Kujutab maastikus viljarõuguna seisma pandud poolavatud raamatut, mille päral istub lind. All murul kiri „LINNUMAE“.

KOSKEL, ARTUR. 36 × 64. Puugravüür. 1943. Trükitud mustaga valgele paberile 150 eks.

Kujutab loodjones sukeldunud kosklat haaramas säravat kalliskivi, mis kiirgab veepõhjas kasvude vahel avatud raamatul. Veekasvude (adrude) kohal ujumas kaks kala.

KRESS, R(ICHARD). 39 × 51. Puuldõige. 1934. Trükitud mustaga valgele paberile.

Kujutab ees avatud raamatut, millel vasakul lehel omaniku nimi ja paremal kolmnurk. Taga stiliseeritud jõel sõudja.

KÄND, JAAN. 50 × 73. Puugravüür. 1942. Trükitud mustaga valgele paberile.

Kujutab kändu, mille kõrval puuksal istub lind. Taga kari, piima nõu ja naine lüpsikuga.

LAARMAN, A. 41 × 52. Puugravüür. 1937. Trükitud mustaga kreemile ja valgele paberile.

Kujutab kuule ulatuvat redelit ja merekaldal seisvat üksikut ootajat, kes vaatab kaugemal olevat purjekat. Omaniku nimi jookseb parempoolsel serval ülevalt alla valgena mustal.

LAARMAN, AO. 57 × 82. Värviline puulõige. 1937. Trükitud musta ja pruuniga valgele paberile.

Kujutab maas lamavat kannelt. Ülal paistab päike. Ohus üksikud noodid. Oiel istub lind.

LAARMAN, JAAK. 49 × 66. Puugravüür. 1937. Trükitud mustaga valgele ja hallile paberile.

Kujutab kuusirbil seisvat meest kiikriga vaatamas Saturni.

L(AARMAN), M(ÄRT). 47 × 30. 1914. Šapirografeeritud lillega valgele paberile.

Kujutab avatud raamatut, millest vasakul küünal ja paremal istuv öökull. Öökulli taga särab päike. Taevas on antud laineliste joontega.

LAARMAN, M(ÄRT). 65 × 90. 1915. Joonistatud Märt Laarmani raamatusse ühes eksemplaris.

Kujutab avatud raamatut, selle ees värvipotti ja pintsleid. Taga servi raamatud ja paberilehti. Kirjad paelal. Ümber pildi raam.

LAARMAN, MÄRT. 50 × 90. Linoollõige. 1921. Trükitud mustaga valgele paberile.

Kujutab ekspressionistlikus käsitluses autoportreed teemal „surm ja mina“. Selle all valge laik, millel osalt kiri „EX LIBRIS“.

LAARMAN, MÄRT. 53 × 60. Puugravüür. 1937. Trükitud mustaga valgele paberile.

Kujutab avatud raamatut mustal pinnal. Vasakpoolsel raamatulehel omaniku nimi, parempoolsel sõrmel, millest uurits löikab laastu.

LAARMAN, MÄRT. 53 × 45. Puulõige. 1938. Trükitud mustaga valgele paberile.

Kujutab puuklotsi ja paberilehel olevat kaht uuritsat.

LAARMAN, MÄRT. 53 × 43. Puulõige. 1938. Trükitud mustaga valgele paberile.

Kujutab puuklotsi, kaht uuritsat ja värvirulli.

LAARMAN, M(ÄRT). 45 × 62. Diatüüpia. 1939. Valmistatud ühes eksemplaris mustaga valgele paberile.

Kujutab paberit, mille mõlemad otsad rullis. Keskmisel sirgel pinnal omaniku monogramm.

(LAARMAN, MÄRT.) Ovaal. 25 × 30. Puulõige. 1939. Trükitud mustaga valgele paberile.

Kujutab omaniku sõrmejälge, milles uurits löikab laastu.

LAARMAN, MÄRT. 47 × 60. Puugravüür. 1939. Trükitud mustaga valgele paberile.

Kujutab naisekeha meenutava suure puu all istuvat ja ajakirja luguvat meest. Vikerkaarena taevas kiri „EX LIBRIS“.

LAARMAN, MÄRT. 44 × 62. 1943. Trükitud mustaga kroomikale paberile.

Kujutab meest tõmbamas eesriiet kõrvale. Eesriide tagant paistab linnasiluett kuuga.

LAUER, KARL. Ovaal. 43 × 64. Puugravüür. 1943. Trükitud mustaga valgele paberile.

Kujutab küljeli vaati merekaldal. Vaadist on välja varisenud raamatuid. Merelt paistab purjekas.

LIIVAND, ENE. 50 × 38. Puu-
gravüür. 1940. Trükitud mus-
taga valgele ja kreemikale pa-
berile.

Kujutab tabalukuga suletud raa-
matut.

LIIVAND, ENE. 55 × 70. Puu-
gravüür. 1940. Trükitud mus-
taga valgele ja kreemikale pa-
berile.

Kujutab rätikusse mähitud naise-
pead.

LINDEBERG, BORIS. 50 × 64.
Puugravüür. 1940. Trükitud
mustaga valgele paberile.

Kujutab suurt jämedat puutüve,
mille kohal poolkaares kiri „EX
LIBRIS“.

(LUIK, ALFRED.) 38 × 14.
Puugravüür. 1937. Trükitud
mustaga valgele paberile.

Kujutab ujuvat luike ja Ω-tähte.
(Järgneva ülemine osa.)

LUIK, ALFRED. 44 × 53. Vär-
viline puugravüür. 1937. Trü-
kitud musta ja pruuniga val-
gele ning hallikale paberile.

Kujutab keskel avatud raamatut
ja üleval valges nelinurgas ujuvat
luike ning Ω-tähte.

NIPMAN, EDUARD. 52 × 62.
Puugravüür. 1939. Trükitud
mustaga valgele ja kreemikale
paberile.

Kujutab esiplaanil püramiidi; selle
taga vasakul lainetav meri ja pare-
mal mägimaastik.

NYMAN, ROMAN. 40 × 56.
Kliše. 1937. Trükitud rohe-
kashalliga kreemile kriitpabe-
rile ja pruuniga valgele pabe-
rile.

Kujutab metsaga kaetud mägi-
maastikus kunstnikku töötamas mol-
bertile asetatud suure lõuendi kallal.

NYMAN, ROMAN. 55 × 69.
Puugravüür. 1937. Trükitud
mustaga hallikale paberile.

Kujutab mägises maastikus kunst-
nikku molbertil oleva suure lõuendi
kallal töötamas.

OLVI, HENRIK. 40 × 55. Kli-
še. 1937. Trükitud pruuniga
valgele paberile.

Kujutab Oleviste kirikut ja vana-
Tallinna majade katuseid, Pikka
ning Laia tänavat.

OLVI, HENRIK. 56 × 71. Puu-
gravüür. 1937. Trükitud mus-
taga kreemikale paberile.

Kujutab vana-Tallinna torne Ole-
viste torniga keskel.

PAJUVALJA, PENNO. 22 × 27.
Kliše. 1937. Trükitud mus-
taga valgele paberile.

Kujutab valges sõõris mono-
grammi.

PAJUVALJA, PENNO. 58 × 84.
Puugravüür. 1937. Trükitud
mustaga valgele ja hallile pa-
berile.

Kujutab suurt pajutüve võrse-
tega. Tüve najal kilp monogrammiga.
Eemal labidas. Ees paelal omaniku
nimi.

PORK, MAIA. 31 × 49. Kliše. 1938. Trükitud mustaga valgele paberile.

Kujutab avatud lillekarikat. Ülal vasakus nurgas lendab pääsuke, paremas liblikas. All paremal tigu.

PURRE, HELENE. Ovaal. 45 × 76. Puugravüür. 1943. Trükitud mustaga hallikale ja valgele paberile.

Kujutab lahtiste tiibadega luike.

REIMAN, ANTS. 50 × 59. Puugravüür. 1937. Trükitud mustaga sinakale ja pruunile paberile.

Kujutab üksiku sõitjaga purjekat vahutavatel lainetel. Ees paremal meremärk.

(ROMMAN), EMMI. 41 × 61. Puugravüür. 1941. Trükitud mustaga kreemikale paberile.

Kujutab järsu merekalda lähedal vett purskavat vaala.

RUMMO, JAAN. 49 × 72. Puulõige. 1939. Trükitud pruuni ja mustaga valgele ja kreemile paberile.

Kujutab avatud raamatut, millest kasvab välja puu. Päike paistab kolme kiirtevihuga.

SAAG, V(IKTOR). 50 × 62. Puulõige. 1940. Trükitud mustaga valgele paberile.

Kujutab mustas sõõris valget S-tähte. Sõõri ümber nelinurkselt tähed
S L
P T

SALAK, PEETER. 41 × 66. Puulõige. 1940. Trükitud mustaga valgele paberile.

Kujutab mustal nelinurksel pinnal idanevat viljatera. Musta pinna kohal paistab kiudpilvede tagant kuuveerand. Vasakult ja ülevalt alla kiri „EX LIBRIS“ ja omaniku eesnimi, kuna perekonnanimi asetseb nelinurga all. Kogu pilt on ümbritsetud joonraamiga.

SILD, KUSTAS. 53 × 44. Puulõige. 1940. Trükitud mustaga valgele paberile.

Kujutab kivi runokirjadega.

TARN, JAAN. 52 × 79. Puugravüür. 1940. Trükitud mustaga valgele paberile.

Kujutab loorberpärjatud Dante profiili, mille ees poolkaares kiri „DANTHES FIORENTINUS“.

TENSON, N(ELLY) ja A(U-GUST). 50 × 74. Puulõige. 1936. Trükitud mustaga valgele paberile.

Kujutab avatud raamatu vasakpoolselt lehelt kerkimas Apolloni kuju.

TREUMANN, HANS. 46 × 59. Puulõige. 1943. Trükitud mustaga valgele paberile 4 eksemplari.

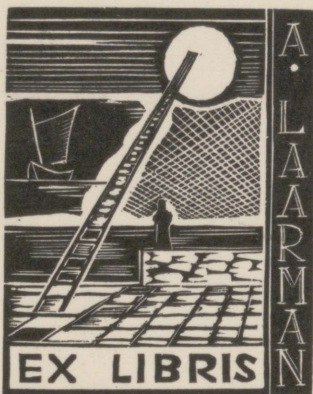
Kujutab Pierrot'd tõmbamas eesriiet vasakule. Eesriide tagant paistab Tallinna siluett kuuga Oleviste torni kohal.

VIITA, ADOLF. 50 × 77. Puugravüür. 1942. Trükitud mustaga valgele paberile.

Kujutab sõõris seisvat naist püüdnud vätku. Naise selja taga pilv vihmasagaraga. Ees ääres alasi, vasar ja hammasratas.

ILLUSTRATSIOONE

EX — LIBRIS

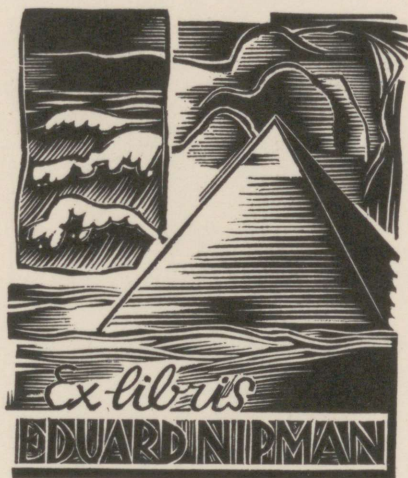
ALFRED LUK

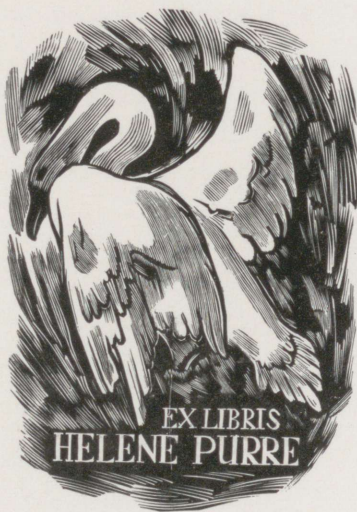
Ex libris

EDUARD NIPMAN

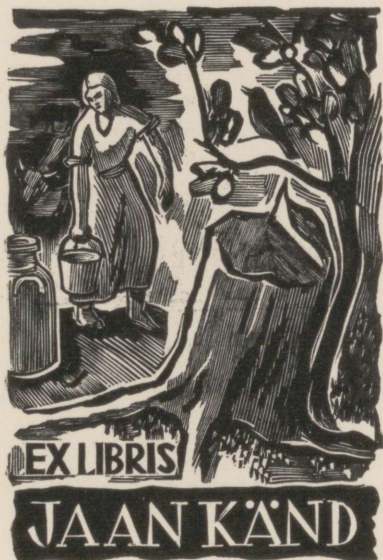

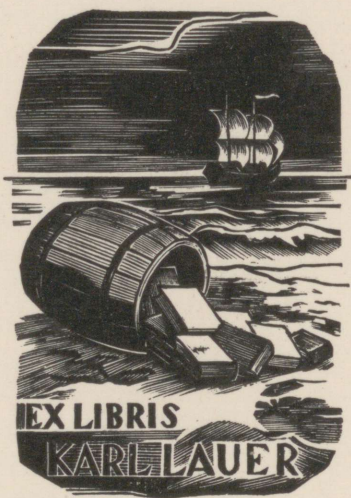

S I S U K O R D

	Lk
Märt Laarmani eksliibrimest	5
Märt Laarmani loodud eksliibriste nimestik	15
Illustratsioone	21
EX LIBRIS: Ingel Kask	43
„ Artur Koskel	51
„ Jaan Känd	55
„ A. Laarman	25
„ Ao Laarman	2/3
„ Jaak Laarman	27
„ Märt Laarman	15/15, 23, 29, 37, 39
„ Karl Lauer	59
„ Ene Liivand	45
„ Boris Lindberg	47
„ Alfred Luik	32/33
„ Eduard Nipman	41
„ Roman Nyman	31
„ Henrik Olvi	33
„ Pajuvälja Penno	35
„ Helene Purre	48/49
„ Peeter Salak	49
„ Kustas Sild	51
„ Jaan Tarn	53

SEDA TEOST ON TRÜKITUD 100 NUMMERDATUD JA
AUTORI POOLT KÄSITSI SIGNEERITUD EKSEMLARI

SELLE EKSEMLARI NUMBER ON

16

R. Niemi

A-15459